

Η ΕΞΕΓΕΡΣΗ ΤΟΥ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟΥ

Η **εξέγερση του Πολυτεχνείου** ήταν μαζική και δυναμική εκδήλωση της λαϊκής αντίθεσης στο καθεστώς της Χούντας των Συνταγματαρχών που έλαβε χώρα στην ελληνική επικράτεια τον Νοέμβριο του 1973. Η εξέγερση ξεκίνησε στις 14 Νοεμβρίου με κατάληψη του Μετσόβιου Πολυτεχνείου Αθηνών από φοιτητές και σπουδαστές. Αυτή κλιμακώθηκε σε αντιχουντική εξέγερση, καταλήγοντας σε αιματοχυσία το πρωί της 17ης Νοεμβρίου, ύστερα από μια σειρά γεγονότων. Η αρχή έγινε με την είσοδο άρματος μάχης στον χώρο του Πολυτεχνείου και την επαναφορά σε ισχύ του σχετικού στρατιωτικού νόμου που απαγόρευε τις συγκεντρώσεις και την κυκλοφορία σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη.

ΑΙΤΙΑ

Η Ελλάδα βρισκόταν από τις 21 Απριλίου 1967 υπό τη διακυβέρνηση του στρατού, καθεστώς που είχε καταργήσει τις ατομικές ελευθερίες, είχε διαλύσει τα πολιτικά κόμματα και είχε εξορίσει, φυλακίσει και βασανίσει πολιτικούς και πολίτες με κριτήριο τις πολιτικές τους πεποιθήσεις.

Το 1973 βρίσκει τον πραξικοπηματία πρωθυπουργό της χώρας, Γεώργιο Παπαδόπουλο, να έχει ξεκινήσει διαδικασία φιλελευθεροποίησης του καθεστώτος, η οποία συμπεριλάμβανε την αποφυλάκιση των πολιτικών κρατουμένων και μερική άρση της λογοκρισίας. Επίσης, εκλογές στις 10 Φεβρουαρίου 1974, για επιστροφή σε πολιτική διακυβέρνηση υπό το αναθεωρημένο σύνταγμα του 1968. Το σύνταγμα αυτό, όμως, διατηρούσε τη θέση του Στρατού στο σύστημα εξουσίας και τη δυνατότητά του να επεμβαίνει στην πολιτική ζωή της χώρας, όποτε το έκρινε απαραίτητο. Ωστόσο, παρά τη ευμενή υποδοχή από την πλειοψηφία του αστικού πολιτικού κόσμου, τα πολιτικά κόμματα επέκριναν τα σχέδια της χούντας καθώς επρόκειτο για προσχηματική φιλελευθεροποίηση η οποία δεν θα επέφερε ουσιαστικές αλλαγές στο υπάρχον καθεστώς.

Η χούντα, στην προσπάθειά της να ελέγξει κάθε πλευρά της πολιτικής, είχε αναμιχθεί στον φοιτητικό συνδικαλισμό από το 1967, απαγορεύοντας τις φοιτητικές εκλογές στα πανεπιστήμια, στρατολογώντας υποχρεωτικά τους φοιτητές και επιβάλλοντας μη εκλεγμένους ηγέτες των φοιτητικών συλλόγων στην Εθνική Φοιτητική Ένωση Ελλάδας (ΕΦΕΕ). Αυτές οι ενέργειες δημιούργησαν έντονα αντιδικτατορικά αισθήματα στους φοιτητές, όπως αυτόν της Γεωλογίας, **Κώστα Γεωργάκη**, ο οποίος **αυτοπυρπολήθηκε** δημόσια το 1970 στην Γένοβα της Ιταλίας σε ένδειξη διαμαρτυρίας εναντίον της χούντας. Με αυτή την εξαίρεση, η πρώτη μαζική δημόσια εκδήλωση διαμαρτυρίας κατά του καθεστώτος ήρθε από τους φοιτητές, στις 21 Φεβρουαρίου 1973.

Οι αναταραχές ξεκίνησαν λίγο νωρίτερα, στις 5 Φεβρουαρίου, όταν οι φοιτητές του Πολυτεχνείου αποφάσισαν αποχή από τα μαθήματά τους. Στις 13

Φεβρουαρίου πραγματοποιήθηκε διαδήλωση μέσα στο Πολυτεχνείο και η χούντα παραβίασε το πανεπιστημιακό άσυλο, δίνοντας εντολή στην αστυνομία να επέμβει. Έντεκα φοιτητές συλλήφθηκαν και παραπέμφθηκαν σε δίκη. Με αφορμή αυτά τα γεγονότα, στις 21 Φεβρουαρίου, περίπου τρεις με τέσσερις χιλιάδες φοιτητές της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών κατέλαβαν το κτίριο της σχολής στο κέντρο της Αθήνας επί της οδού Σόλωνος, ζητώντας ανάκληση του νόμου 1347 που επέβαλε την στράτευση «αντιδραστικών νέων», καθώς 88 συμφοιτητές τους είχαν ήδη στρατολογηθεί με τη βία. Από την ταρατσα του κτιρίου απαγγέλλουν τον ακόλουθο όρκο:

«Εμείς οι φοιτηταί των Ανωτάτων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων ορκιζόμαστε στο όνομα της ελευθερίας να αγωνισθούμε μέχρι τέλους για την κατοχύρωση:

α) των ακαδημαϊκών ελευθεριών,

β) του πανεπιστημιακού ασύλου,

γ) της ανακλήσεως όλων των καταπιεστικών νόμων και διαταγμάτων».

Η αστυνομία έλαβε εντολή να επέμβει και πολλοί φοιτητές σε γύρω δρόμους υπέστησαν αστυνομική βία, χωρίς όμως τελικά να παραβιαστεί το πανεπιστημιακό άσυλο. Τα γεγονότα στη Νομική αναφέρονται συχνά ως προάγγελος της εξέγερσης του Πολυτεχνείου.

Η εξέγερση των φοιτητών επηρεάστηκε επίσης σημαντικά και από τα νεανικά κινήματα της δεκαετίας του '60, και ειδικά από τα γεγονότα του Μάη του '68.

ΓΕΓΟΝΟΤΑ

Στις 14 Νοεμβρίου 1973 φοιτητές του Πολυτεχνείου αποφάσισαν αποχή από τα μαθήματα και ξεκίνησαν διαδηλώσεις εναντίον του βάνουσου στρατιωτικού καθεστώτος. Οι φοιτητές που αυτοαποκαλούνταν «Ελεύθεροι Πολιορκημένοι», οχυρώθηκαν μέσα στο κτίριο της σχολής επί της οδού Πατησίων και ξεκίνησαν τη λειτουργία του ανεξάρτητου ραδιοφωνικού σταθμού του Πολυτεχνείου. Ο πομπός κατασκευάστηκε μέσα σε λίγες ώρες στα εργαστήρια της σχολής Ηλεκτρολόγων Μηχανικών από τον **Γιώργο Κυρλάκη**. Το, πλέον ιστορικό, μήνυμά τους ήταν: «Εδώ Πολυτεχνείο! Λαέ της Ελλάδας το Πολυτεχνείο είναι σημαιοφόρος του αγώνα μας, του αγώνα σας, του κοινού αγώνα μας ενάντια στη δικτατορία και για την Δημοκρατία».

Εκφωνητές του σταθμού ήταν η Μαρία Δαμανάκη, ο Δημήτρης Παπαχρήστος και ο Μίλτος Χαραλαμπίδης.

Το πρώτο βράδυ της κατάληψης του Πολυτεχνείου μια ομάδα περίπου εκατό χουντικών νεολαίων (ομάδα K4A) μαζί με ασφαλίτες και παρακρατικούς αποφάσισαν να οργανώσουν εισβολή στο Πολυτεχνείο, αλλά ελλείψει σχεδιασμού και ηγεσίας περιορίστηκαν στην παρεμπόδιση της τροφοδοσίας των φοιτητών από εξωτερικές ομάδες περιφρούρησης.

Οι διαδηλώσεις, τα συλλαλητήρια και οι εκδηλώσεις κατά του καθεστώτος της Χούντας αυξήθηκαν. Κυρίως στην Αθήνα, αλλά και σε σημεία της επαρχίας, δημιουργήθηκαν συνθήκες εξέγερσης. Από τις 14 μέχρι και τις 17 Νοεμβρίου (και πιο περιορισμένα μέχρι τις 18) στήθηκαν οδοφράγματα και διεξήχθησαν οδομαχίες μεταξύ εξεγερμένων και αστυνομίας.

Τη νύχτα της 16ης Νοεμβρίου η ίδια ομάδα νεολαίων Κ4Α που είχε συγκεντρωθεί το πρώτο βράδυ, συγκεντρώθηκαν έξω από τα γραφεία της οργάνωσης, στη διασταύρωση των οδών Μπουμπουλίνας και Αλεξάνδρας. Διασκορπίστηκαν, ωστόσο, μετά την επίθεση ενός αγήματος αστυνομικών που δεν αντιλήφθηκε την ταυτότητά τους.

Στις 3 π.μ. της 17ης Νοεμβρίου, και ενώ οι διαπραγματεύσεις για ασφαλή αποχώρηση των φοιτητών από το χώρο του Πολυτεχνείου βρίσκονταν σε εξέλιξη, αποφασίστηκε από τη μεταβατική κυβέρνηση η επέμβαση του στρατού και ένα από τα τρία άρματα που είχαν παραταχθεί έξω από τη σχολή, γκρέμισε την κεντρική πύλη. Κατά την είσοδο του άρματος, υποστηρίζεται, χωρίς να έχει αποδειχθεί, ότι συνεθλίβησαν 2–3 φοιτητές που βρίσκονταν πίσω από την πύλη (γεγονός «λίαν πιθανό αλλά ανεπιβεβαίωτο» σύμφωνα με το πόρισμα του εισαγγελέα Τσεβά). Επίσης, από τα συντρίμια τραυματίστηκε σοβαρά, με συντριπτικά κατάγματα στα πόδια, η φοιτήτρια **Πέπη Ρηγοπούλου**. Ο σταθμός του Πολυτεχνείου έκανε εκκλήσεις στους στρατιώτες να αψηφήσουν τις εντολές των ανωτέρων τους και στη συνέχεια ο εκφωνητής απήγγειλε τον Ελληνικό Εθνικό Ύμνο. Η μετάδοση συνεχίστηκε ακόμα και μετά την είσοδο του άρματος στον χώρο της σχολής. Οι φοιτητές που είχαν παραμείνει στο Πολυτεχνείο, μαζεύτηκαν στο κεντρικό προαύλιο, ψάλλοντας τον Εθνικό Ύμνο. Η πτώση της πύλης ακολουθήθηκε από την είσοδο μιας μονάδας ενόπλων στρατιωτών που οδήγησαν τους φοιτητές, χωρίς βία, έξω από το Πολυτεχνείο, μέσω της πύλης της οδού Στουρνάρη. Οι αστυνομικές δυνάμεις που περίμεναν στα δυο πεζοδρόμια της Στουρνάρη επιτέθηκαν στους φοιτητές, την έξοδο των οποίων αποφασίζουν (σύμφωνα και με το πόρισμα του εισαγγελέα Τσεβά) να περιφρουρήσουν κάποιοι από τους στρατιώτες, οι οποίοι σε ορισμένες περιπτώσεις επενέβησαν και εναντίον των αστυνομικών που βιαιοπραγούσαν στους φοιτητές. Πολλοί φοιτητές βρήκαν καταφύγιο σε γειτονικές πολυκατοικίες. Ελεύθεροι σκοπευτές της αστυνομίας άνοιξαν πυρ από γειτονικές ταράτσες, ενώ άνδρες της Κρατικής Υπηρεσίας Πληροφοριών (ΚΥΠ) καταδίωξαν τους εξεγερθέντες. Οι εκφωνητές του σταθμού του Πολυτεχνείου παρέμειναν στο πόστο τους και συνέχισαν να εκπέμπουν για 40 λεπτά μετά την έξοδο, οπότε και συνελήφθησαν.

ΝΕΚΡΟΙ ΤΟΥ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟΥ

Στρατιώτες και αστυνομικοί έβαλαν με πραγματικά πυρά κατά πολιτών μέχρι και την επόμενη μέρα, με συνέπεια αρκετούς θανάτους στον χώρο γύρω από το Πολυτεχνείο, αλλά και στην υπόλοιπη Αθήνα. Η πρώτη επίσημη καταγραφή,

τον Οκτώβριο του 1974, από τον εισαγγελέα Δημήτρη Τσεβά, εντόπισε 18 επίσημους ή πλήρως βεβαιωθέντες νεκρούς και 16 άγνωστους «βασίμως προκύπτοντες». Ένα χρόνο αργότερα, ο αντεισαγγελέας εφετών Ιωάννης Ζαγκίνης έκανε λόγο για 23 νεκρούς, ενώ κατά τη διάρκεια της δίκης που ακολούθησε προστέθηκε ακόμη ένας. Οι πρώτες δημοσιογραφικές προσπάθειες για την καταγραφή των γεγονότων μιλούσαν για 59 νεκρούς ή και 79 θύματα, με βάση τον κατάλογο Γεωργούλα. Σύμφωνα με έρευνα του Διευθυντή Ερευνών του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών, Λεωνίδα Καλλιβρετάκη, το 2003, ο αριθμός των επωνύμων νεκρών ανερχόταν σε 24, ενώ αυτός των νεκρών αγνώστων στοιχείων σε 16. Ανάμεσά τους ο 19χρονος Μιχάλης Μυρογιάννης, ο μαθητής λυκείου Διομήδης Κομνηνός καθώς και ένα πεντάχρονο αγόρι που σκοτώθηκε από πυροβόλο όπλο στρατιώτη στην περιοχή του Ζωγράφου. Κατά τη δίκη των υπευθύνων της χούντας υπήρξαν μαρτυρίες για τον θάνατο πολλών πολιτών κατά τη διάρκεια της εξέγερσης. Τέλος χιλιάδες, σύμφωνα με εκτιμήσεις, ήταν οι τραυματίες πολίτες.

ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ

Η αιματηρή καταστολή της εξέγερσης, που –όπως προκύπτει από την επισκόπηση του καταλόγου των καταγεγραμμένων νεκρών– χαρακτηρίστηκε από δολοφονίες πολιτών ακόμη και δυο μέρες μετά τη στιγμή της εισόδου του τανκ στον περίβολο του Πολυτεχνείου, με κύρια αιτία την κήρυξη στρατιωτικού νόμου, προκάλεσε ποικίλες αντιδράσεις.

Η εξέγερση του Πολυτεχνείου σήμανε την ανατροπή της διαδικασίας «φιλελευθεροποίησης» και την αρχή του τέλους για τη χούντα.

Επίσης, αποτέλεσε τομή για τη νεότερη ελληνική πολιτική ιστορία. Μέσω της εξέγερσης, η κοινωνική δυσαρέσκεια κατά του περιορισμού των πολιτικών ελευθεριών, ο λαός μετατοπίστηκε προς τα Αριστερά κόμματα και προς τον αντιαμερικανισμό.

Επιπλέον με τα γεγονότα του Πολυτεχνείου περιθωριοποιήθηκε ο αρχηγός της χούντας, Γεώργιος Παπαδόπουλος και ανέλαβε την εξουσία ο άκρως επικίνδυνος και καταστροφικός για τη χώρα, Δημήτριος Ιωαννίδης, αρχηγός της Στρατιωτικής Αστυνομίας (ΕΣΑ) και μέχρι πρότινος δεξί χέρι του Παπαδόπουλου. Η Χούντα όχι μόνο δεν έπεσε αλλά έδειξε τα δόντια της πολύ πιο σκληρά από πριν, στην ανάγκη της να παραμείνει στην εξουσία.

Ο επίσημος εορτασμός της επετείου της εξέγερσης κάθε 17η Νοεμβρίου καθιερώθηκε το 1981, από την τότε νεοεκλεγείσα κυβέρνηση.